

УДК 336.71:338.22

**ІНТЭРВЕНЦЫЯНІСЦКАЯ МАДЭЛЬ ДЗЯРЖАЎНАГА ЁДЗЕЛУ У ЗАБЕСПЯЧЭННІ
ФІНАНСАВАЙ СТАБІЛЬНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

М.А. Кляйменава, 3 курс

Навуковы кіраўнік – **Г.В. Германавіч, к.э.н., дацэнт**

Міжнародны інстытут кіравання і прадпрыемніцтва

У сучасных умовах глабальнай эканамічнай нявызначанасці і знешніх абмежаванняў забеспячэнне фінансавай стабільнасці выступае ключавым фактарам устойлівага развіцця нацыянальнай эканомікі. Рэспубліка Беларусь як дзяржава з сацыяльна арыентаванай мадэллю гаспадарання сутыкаецца з комплексам выклікаў, уключаючы санкцыйны ціск, геапалітычную напружанасць і структурныя зрухі ў міжнародным гандлі. У сувязі з гэтым узрастае роля дзяржаўнага ўдзелу ў падтрыманні бесперабойнага функцыянавання фінансавай сістэмы, што дазваляе мінімізаваць сістэмныя рызыкі і забяспечваць крэдытаванне рэальнага сектара.

Вытокі фарміравання мадэляў дзяржаўнага ўдзелу ў забеспячэнні фінансавай стабільнасці ў Рэспубліцы Беларусь узыходзяць да постсавецкага перыяду трансфармацыі фінансавай сістэмы [1, с.49-54]. Пасля здабыцця незалежнасці ў 1990-я гады адбывалася станаўленне двухузроўневай банкаўскай сістэмы з акцэнтам на стварэнне цэнтральнага банка як рэгулятара. Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь з моманту свайго заснавання ажыццяўляе нагляд і правядзенне грашова-крэдытнай палітыкі. Да пачатку 2000-х гадоў былі прыняты асноватворныя нарматыўныя акты,

уключаючы Банкаўскі кодэкс, які замацаваў сярод асноўных мэт дзейнасці Нацыянальнага банка забеспячэнне фінансавай стабільнасці нароўні з цэнавай стабільнасцю. У 2008 годзе Нацыянальны банк пачаў рэгулярную публікацыю аналітычных аглядаў, прысвечаных фінансавай стабільнасці, што заклала аснову для сістэмнага маніторынгу рызык. Далейшае развіццё інстытуцыйнай базы звязана са стварэннем калегіяльнага Савета па фінансавай стабільнасці ў 2016 годзе як органа, які каардынуе дзеянні Нацыянальнага банка, Міністэрства фінансаў і Міністэрства эканомікі [2]. Такі падыход дазваліў інтэграваць фіскальную і манетарную палітыку ў адзіную сістэму процідзеяння крызісным з'явам.

У навуковай літаратуры вылучаюць некалькі асноўных мадэлей дзяржаўнага ўдзелу ў забеспячэнні фінансавай стабільнасці. Ліберальная мадэль прадугледжвае мінімальнае прамое ўмяшанне дзяржавы і апору пераважна на рынкавыя механізмы і ўскоснае рэгуляванне. Рэгулярна-наглядная мадэль характарызуецца моцным макрапруденцыйным наглядам пры дамінаванні прыватнай уласнасці ў банкаўскім сектары. Інтэрвенцыйніцкая мадэль прадугледжвае значныя прамыя ўдзел дзяржавы праз валоданне кантрольнымі пакетамі ў буйных банках і выкарыстанне банкаўскага сектара як інструмента рэалізацыі прамысловай і сацыяльнай палітыкі [1, 49-54]. Беларуская мадэль адносіцца пераважна да інтэрвенцыйніцкай з асобнымі прыкметамі змешанай, паколькі дзяржава захоўвае кантроль над значнай часткай банкаўскіх актываў пры адначасовым развіцці інструментаў макрапруденцыйнага рэгулявання.

Ключавая асаблівасць беларускай мадэлі дзяржаўнага ўдзелу ў забеспячэнні фінансавай стабільнасці заключаецца ў спалучэнні прамога валодання актывамі ў банкаўскім сектары, макрапруденцыйнага рэгулявання і каардынацыі з органамі выканаўчай улады. Дзяржаўныя банкі, якія вызначаюцца як крэдытныя арганізацыі з пераважным удзелам дзяржавы ва ўстаўным фондзе звыш 50%, традыцыйна дамінуюць у сектары. Згодна з данымі аналітычнага агляду Нацыянальнага банка за 2024 год, іх доля ў патрабаваннях да эканомікі склала каля 72%, а ў актывах, што падвяргаюцца крэдытнаму рызыку юрыдычных асоб, – 71,4%. Пры гэтым доля дзяржаўных банкаў у сукупных актывах банкаўскага сектара на пачатак 2025 года набліжалася да 65% [3]. Гэтыя інстытуты забяспечваюць рэалізацыю дзяржаўных праграм па фінансаванні прыватных галін прамысловасці, сельскай гаспадаркі і жыллёвага будаўніцтва. Нацыянальны банк прымяняе інструменты макрапруденцыйнай палітыкі, уключаючы разліковую велічыню стандартнай рызыкі, буферы сістэмнай значнасці, паказчык запазычанасці пазычальнікаў на ўзроўні не вышэй за 40% і паказчык забяспечанасці крэдыту [1]. Указаныя меры накіраваны на абмежаванне спекулятыўнага крэдытавання і прадукіраванне назапашвання дысбалансаў у балансах банкаў. Каардынацыя з Урадам праяўляецца ў прадастаўленні дзяржаўных гарантый па крэдытах, аб'ём якіх у 2024 годзе дасягнуў 8,7% ад актываў, што падвяргаюцца крэдытнаму рызыку, а таксама ў сумесным маніторынгу знешніх і ўнутраных рызык.

Эмпірычныя даныя сведчаць аб станоўчай дынаміцы рэалізацыі мадэлі ва ўмовах знешніх шокаў за апошнія гады. У перыяд 2022–2025 гадоў, нягледзячы на захаванне санкцыйных абмежаванняў і геапалітычную нестабільнасць, фінансавая сістэма Рэспублікі Беларусь прадэманстравала ўстойлівасць [3]. Доля неабслугоўваных актываў у актывах, што падвяргаюцца крэдытнаму рызыку, знізілася з 5% на пачатак 2024 года да 3% на 1 студзеня 2025 года. Па юрыдычных асобах гэты паказчык зменшыўся з 8,28 да 4,74%. Нацыянальны банк сумесна з Урадам забяспечыў выкананне нарматываў дастатковасці капіталу на ўзроўні 19,9% пры мінімальным патрабаванні 10%, а каэфіцыент пакрыцця ліквіднасці склаў 143,7%. Крэдытаванне эканомікі вырасла на 17,2%. У нацыянальнай валюце рост склаў 27,9%, што спрыяла зніжэнню валютнага рызыкі. Знешні доўг банкаўскага сектара скараціўся як у абсалютным, так і ў адносным выражэнні. Станоўчая дынаміка назіраецца і ў сферы зберажэнняў насельніцтва, дзе доля доўгатэрміновых рублёвых дэпазітаў перавысіла 83% [2].

Аднак дасягненне фінансавай стабільнасці мае пэўную цану і звязана з рызыкамі, якія патрабуюць крытычнага асэнсавання. Высокая канцэнтрацыя дзяржаўнага ўдзелу стварае перадумовы для манапалізацыі крэдытнага рынку і патэнцыйнага пераважання палітычных і сацыяльных прывілеяў над чыста эканамічнай эфектыўнасцю рашэнняў. Дзяржаўныя банкі, фінансуючы пераважна дзяржаўныя прадпрыемствы, могуць спрыяць прыхаванай рэструктурызацыі праблемных запазычанасцей за кошт дзяржаўных гарантый і льготных умоў, што маскіруе рэальную карціну крэдытных рызык і зніжае стымулы да павышэння аперацыйнай эфектыўнасці пазычальнікаў.

Цана стабільнасці праяўляецца таксама ў адносна нізкай даходнасці для ўкладчыкаў у асобных сегментах і захаванні элементаў прыхаванай інфляцыйнай нагрузкі праз дырэктыўнае размеркаванне рэсурсаў. Акрамя таго, доля беларускіх прыватных банкаў (без уліку ўстаноў з замежным капіталам) застаецца мінімальнай – каля 1,6% актываў, што абмяжоўвае канкурэнцыю, запавольвае інавацыйныя працэсы ў фінансавым сектары і зніжае агульную эфектыўнасць размеркавання крэдытных рэсурсаў [2]. Як следства, інтэрвенцыянісцкі характар мадэлі, забяспечваючы кароткатэрміновую ўстойлівасць, адначасова спараджае доўгатэрміновыя структурныя ўразлівасці, якія патрабуюць далейшага ўдасканалення. Гіпотэза даследавання складаецца ў тым, што далейшая аптымізацыя беларускай мадэлі магчыма праз паступовае ўзмацненне рынкавых механізмаў і канкурэнцыі без страты каардынуючай ролі дзяржавы.

Навуковая навізна даследавання заключаецца ў комплексным разглядзе беларускай мадэлі дзяржаўнага ўдзелу як адаптыўнай сістэмы, здольнай супрацьстаяць унікальнаму спалучэнню знешніх абмежаванняў і ўнутраных структурных асаблівасцей пераходнай эканомікі. У адрозненне ад існуючых прац, якія фактуюцца пераважна на тэарэтычных аспектах або вопыце развітых краін, прапанаваны падыход акцэнтуюе ўвагу на эмпірычнай верафікацыі эфектыўнасці інструментаў у кантэксце 2022–2025 гадоў з улікам дынамікі паказчыкаў і крытычнага аналізу выдаткаў. Абгрунтаванасць высноў абаліраецца на афіцыйныя статыстычныя даныя і аналітычныя матэрыялы Нацыянальнага банка, што выключае суб'ектывізм і забяспечвае прайграванасць вынікаў [2; 3]. Значнасць атрыманых палажэнняў складаецца ў магчымасці іх выкарыстання для ўдасканалення нарматыўнай базы, уключаючы далейшае развіццё рэгулявання сегмента некрэдытных фінансавых пасрэднікаў і ўзмацненне лічбавага складніка маніторынгу рызык.

Напрыканцы варта падкрэсліць, што мадэлі дзяржаўнага ўдзелу ў забеспячэнні фінансавай стабільнасці ў Рэспубліцы Беларусь даказалі сваю жыццяздольнасць у складаных макраэканамічных умовах. Іх далейшае развіццё з улікам міжнароднага вопыту і нацыянальных прыярытэтаў дазволіць павысіць устойлівасць фінансавай сістэмы да будучых выклікаў і забяспечыць устойлівае сацыяльна-эканамічнае развіццё краіны.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Стефанович, Л.И. Обеспечение стабильности финансового сектора Республики Беларусь / Л.И. Стефанович // Журнал Белорусского государственного университета. Сер. 3. – 2019. – № 2. – С. 48–56.
2. Национальный банк Республики Беларусь. Финансовая стабильность в Республике Беларусь. 2024 / Национальный банк Республики Беларусь. – Минск, 2025. – 115 с. – Режим доступа: <https://www.nbrb.by/publications/finstabrep/finstab2024.pdf>. (дата обращения: 05.04.2026)
3. Калечиц, Д.Л. Обеспечение финансовой стабильности в 2024 году и задачи на 2025 год: доклад на расширенном заседании Правления Национального банка / Д.Л. Калечиц. – Минск, 2025. – 24 с. – Режим доступа: https://www.nbrb.by/press/2025/01/doklad_d-kalechits-2025.pdf. (дата обращения: 05.04.2026)